

Ο «χρηστός πολιτευτής» Φίλιππος Π. Βάρβογλης

Μετά το 1862 και τη μεταβολή του πολιτικού τοπίου στο ελληνικό κράτος, την κατάρτιση του νέου συντάγματος καθώς και του νέου εκλογικού νόμου, διαμορφώθηκαν διαφορετικές συνθήκες θεσμικής οργάνωσης, νέοι όροι λειτουργίας στην πολιτική ζωή του τόπου και στο πεδίο του διευρυμένου πλέον κοινοβουλευτικού θεσμού, στη βάση σύνθετων, διεθνών συσχετισμών ισχύος και πιεστικών εσωτερικών θεμάτων. Στο πλαίσιο μεταβολής του ελληνικού πολιτικού συστήματος και του κύριου αντιπροσωπευτικού οργάνου του, νέα πρόσωπα αναδείχθηκαν στην εσωτερική πολιτική ζωή. Σε μια από τις σημαντικές περιοχές της ενδοχώρας, την Αρκαδία, πολιτευτές που εξέφραζαν μια νέα δυναμική αναδείχθηκαν σε σημαντικούς παράγοντες, με επιρροή που ξεπερνούσε τα όρια της ιδιαίτερης πατρίδας τους.

Ο Φίλιππος Βάρβογλης γεννήθηκε το 1835 στην Τρίπολη Αρκαδίας και σπούδασε νομικά¹. Προερχόταν από επιφανή και δημοφιλή οικογένεια της πόλης, μέλη της οποίας έλαβαν ενεργά μέρος στον αγώνα της ελληνικής ανεξαρτησίας καθώς και στον πολιτικό βίο του τόπου, εκπροσωπώντας επανειλημμένα την περιοχή τους. Ο πατέρας του, Παναγιώτης Βάρβογλης², γεννήθηκε το 1799 στην Τρίπολη. Σπούδασε νομικά, μαθηματικά και ιατρική. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και με την έναρξη της ελληνικής επανάστασης δραστηριοποιήθηκε έντονα, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην προπαρασκευή, στην οργάνωση των επιχειρήσεων στην επαρχία της Τρίπολης. Κατά την καποδιστριακή περίοδο του προσφέρθηκαν σημαντικές θέσεις. Κατά την πρώιμη οθωνική περίοδο σταδιοδρόμησε στον δικαστικό κλάδο. Στη συνέχεια στράφηκε στη δικηγορία αλλά και στην πολιτική. Αναδείχθηκε επανειλημμένα βουλευτής της περιφέρειάς του. Διετέλεσε επίσης υπουργός σε πολλά κυβερνητικά σχήματα της οθωνικής εποχής. Απεβίωσε το 1870. Ο παππούς του Φιλίππου, Γεώργιος Βάρβογλης³, προερχόταν από εύπορη οικογένεια εμπόρων. Μέλη

¹ *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, τόμος Ε', έκδοσις της εγκυκλοπαιδικής επιθεωρήσεως «ΗΛΙΟΣ», Αθήνα, χ. χ., σ. 555· *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica*, τόμος 13^{ος}, Αθήνα 1994, σ. 293· Παύλου Δρανδάκη, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμος 16^{ος}, έκδοσις δευτέρα, χ. χ. τ., σ. 685· Εφημερίδα «Τεγέα», φ. 5 (8 Μαρτίου 1895)

² Σοφία Μπελόκα, *Η πόλη της Τρίπολης 1828-1862: Διοικητική, δημογραφική, πολιτική, κοινωνική και οικονομική εξέλιξη*, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2017, σ. 281-283, 294-296.

³ Σοφία Μπελόκα, *ό. π.*, σ. 281, υποσημείωση 6.

της είχαν εγκατασταθεί στην Τρίπολη από την προεπαναστατική περίοδο και έλαβαν ενεργά μέρος στην ελληνική επανάσταση του 1821. Ο Γεώργιος εγκαταστάθηκε επίσης στην αρκαδική πρωτεύουσα, όπου αναδείχθηκε προεστός και βεκίλης. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και στο πλαίσιο της προπαρασκευής του αγώνα της ελληνικής ανεξαρτησίας δραστηριοποιήθηκε έντονα στην επαρχία της Τρίπολης. Συνελήφθη και φυλακίστηκε από τις οθωμανικές αρχές μαζί με άλλους αρχιερείς και προύχοντες. Κατόρθωσε να διαφύγει και στη συνέχεια διαδραμάτισε σημαντικό οργανωτικό, διοικητικό, πολιτικό ρόλο (τόσο στο πλαίσιο των ευρύτερων, κρίσιμων εξελίξεων όσο και σε επίπεδο αντιπροσώπευσης των κατοίκων της επαρχίας του) έως τον θάνατό του (το 1826). Εξαιρετικά δημοφιλής φαίνεται ότι υπήρξε και ο εγγονός του, Φίλιππος Βάρβογλης. Είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη των συμπολιτών του στην αστική κοινότητα της Τρίπολης. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά σε σύγχρονη της εποχής πηγή που αποτυπώνει την πορεία του «Η πόρτα της οικίας του Φιλίππου Βάρβογλη είναι ανοικτή εις πάντας· οι αδικούμενοι ευρίσκουσιν εκεί νόμιμον προστασίαν και παραμυθίαν, ουδείς δε ποτέ επένθησεν εξ αιτίας του»⁴.

Η δημοτικότητά του αποδείχθηκε και στο πλαίσιο της μακράς πολιτικής σταδιοδρομίας του. Ειδικότερα, από το 1865 έως τον θάνατό του αναδείχθηκε δώδεκα φορές βουλευτής της εκλογικής περιφέρειας της Τρίπολης, της επαρχίας Μαντινείας, συχνότητα που αντανακλά την εμπιστοσύνη, την υποστήριξη των κατοίκων της ιδιαίτερης πατρίδας του αλλά και της ευρύτερης επαρχίας, της αρκαδικής περιοχής προς το πρόσωπό του. Ειδικότερα, υπηρέτησε κατά την τέταρτη κοινοβουλευτική περίοδο (26 Φεβρουαρίου 1872-29 Νοεμβρίου 1872), κατά την πέμπτη (27 Ιανουαρίου 1873-26 Απριλίου 1874), την έβδομη (18 Ιουλίου 1875-17 Ιουλίου 1879), την ένατη (20 Δεκεμβρίου 1881-11 Φεβρουαρίου 1885), κατά τη δέκατη περίοδο (7 Απριλίου 1885-6 Νοεμβρίου 1886), την ενδέκατη (4 Ιανουαρίου 1887-17 Αυγούστου 1890), τη δωδέκατη (14 Οκτωβρίου 1890-12 Μαρτίου 1892), τη δέκατη τρίτη (3 Μαΐου 1892-20 Φεβρουαρίου 1895), τη δέκατη τέταρτη (16 Απριλίου 1895-9 Δεκεμβρίου 1898), τη δέκατη πέμπτη (7 Φεβρουαρίου 1899-19 Σεπτεμβρίου 1902), τη δέκατη έβδομη (20 Φεβρουαρίου 1905-1 Φεβρουαρίου 1906) και τη δέκατη όγδοη (από τις 26 Μαρτίου 1906 έως τον θάνατό του)⁵.

⁴ Εφημερίδα «Τεγέα», φ. 5 (8 Μαρτίου 1895)

⁵ *Μητρώο Πληρεξουσίων, Γερουσιαστών και Βουλευτών 1822-1935*, Βουλή των Ελλήνων, Διεύθυνση Διοικητικού, Τμήμα Μητρώου Βουλευτών, Αθήνα 1986, σ. 94-95.

Σχετικά με τον πολιτικό προσανατολισμό και την κομματική ένταξή του⁶ κατά τη μακρά πορεία του εκτιμάται ότι, ως βουλευτής, αρχικά ακολούθησε τον Δημήτριο Βούλγαρη. Μετά τον θάνατο του τελευταίου εντάχθηκε στην πολιτική μερίδα του Θεόδωρου Π. Δηλιγιάννη⁷, ο οποίος φαίνεται ότι τον εκτιμούσε ιδιαίτερα. Ο Φίλιππος συμπορευόταν σταθερά με τον Γορτύνιο πολιτικό, ως ένας από τους παλαιότερους φίλους και υποστηρικτές του. Η παρουσία του, η δραστηριότητά του αναφορικά με την εκπροσώπηση των κατοίκων της επαρχίας του, της εκλογικής περιφέρειας της Τρίπολης, αποτιμάται θετικά από την κοινότητα, από την τοπική κοινή γνώμη. Σύμφωνα με καταγραφές της εποχής⁸, ο Φίλιππος εκτιμάται ότι φρόντισε ιδιαίτερα για την ίδρυση δημοτικών σχολείων αρρένων στην επαρχία. Ενίσχυσε επίσης τη σύσταση σχολείων θηλέων σε πολλούς δήμους της περιφέρειάς του, της επαρχίας Μαντινείας. Ενθάρρυνε επίσης και την ίδρυση σχολείων μέσης εκπαίδευσης στην ίδια περιοχή. Επιπλέον, δραστηριοποιήθηκε δυναμικά στο πεδίο της πραγματοποίησης υποδομών σημασίας. Συνέβαλε στην αναβάθμιση του οδικού δικτύου, στην υλοποίηση εγγειοβελτιωτικών έργων, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες σε επίπεδο καλλιεργειών και ορθολογικής διαχείρισης των πόρων στην περιοχή. Ενδιαφέρθηκε ακόμα για τη μείωση της επαχθούς φορολογίας που έπληττε την παραγωγή της επαρχίας και ανέκοπτε την αναπτυξιακή πορεία, τη δυναμική της.

Επισημάνεται ότι ο Φίλιππος Βάρβογλης διαδραμάτισε υπολογίσιμο ρόλο στο κοινοβουλευτικό πεδίο της εποχής υπηρετώντας και σε άλλη θέση. Η βουλή αποτέλεσε βασικό θεσμό της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και ειδικά μετά το 1862 απέκτησε ενισχυμένο ρόλο στον πολιτικό βίο του τόπου. Ο ρόλος του προεδρείου του σώματος υπήρξε σημαντικός αναφορικά με θέματα που σχετίζονταν με την οργάνωση του διαλόγου, τη διευθέτηση των προς συζήτηση θεμάτων. Στην επιλογή του επικεφαλής, του προέδρου της βουλής, συνήθως βάρυνε η πρόταση του κόμματος που διέθετε την πλειοψηφία. Το προεδρείο του κοινοβουλευτικού σώματος

⁶ Εφημερίδα «Τεγέα», φ. 19 (9 Ιουνίου 1895)

⁷ Ο Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης υπήρξε ένας από τους πρωταγωνιστές της ελληνικής πολιτικής ζωής κατά το δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα. Προερχόταν από επιφανή αρκαδική οικογένεια προκρίτων, μέλη της οποίας έλαβαν ενεργά μέρος στον αγώνα της ελληνικής ανεξαρτησίας. Σπούδασε νομικά και έως το τέλος της οθωμανικής εποχής υπηρέτησε σε διοικητικές θέσεις. Κατά την περίοδο βασιλείας του Γεωργίου Α΄ ανέπτυξε δυναμική δραστηριότητα στο πολιτικό πεδίο. Αναδείχθηκε επανειλημμένα βουλευτής, υπουργός, πρωθυπουργός, υπηρετώντας σε κρίσιμες περιόδους για την κατοπινή εξέλιξη του τόπου. Βλ. Αντώνης Μακρυδημήτρης, *Οι υπουργοί των εξωτερικών της Ελλάδας 1829-2000*, Αθήνα 2000, σ. 54-55.

⁸ Εφημερίδα «Τεγέα», φ. 19 (9 Ιουνίου 1895)

απαρτιζόταν από τον πρόεδρο και άλλα μέλη, τους αντιπροέδρους, τους γραμματείς. Σύμφωνα με το πλαίσιο οργάνωσης και λειτουργίας της βουλής (όπως καθοριζόταν από το άρθρο 74 του συντάγματος του 1864), κατά την έναρξη κάθε βουλευτικής περιόδου η βουλή προχωρούσε στην εκλογή των προσώπων, των βουλευτών που θα συγκροτούσαν το προεδρείο της⁹. Το προεδρείο διηύθυνε τις εργασίες του σώματος και η θητεία των μελών του διαρκούσε όσο και η βουλευτική σύνοδος.

Ο Φίλιππος Βάρβογλης αναδείχθηκε επανειλημμένα γραμματέας του προεδρείου της βουλής. Επισημαίνεται ότι κατόρθωσε να εκλεγεί σε αυτή τη θέση στο πλαίσιο μιας εξαιρετικά ρευστής περιόδου εσωτερικής, εξωτερικής πολιτικής αστάθειας και διάχυτης έντασης. Ο Φίλιππος ουσιαστικά επιδόθηκε στην πολιτική από το 1872. Επισημαίνεται ότι η περίοδος βασιλείας του Γεωργίου Α΄ εγκαινιάζει μια νέα εποχή για την πραγματικότητα και την πορεία του ελληνικού κράτους. Ειδικά μετά το 1864, κατά την πρώτη περίοδο εφαρμογής του νέου συντάγματος, η εσωτερική πολιτική ζωή προσδιορίζεται κυρίως από διακριτές μεταβολές, ενδιαφέρουσες πρωτοβουλίες και ποικίλες μεταρρυθμίσεις σε επίπεδο κατανομής και διαχείρισης της εξουσίας, από νέες συσπειρώσεις, νέες παρουσίες, από τις παρεμβάσεις του μονάρχη και των ισχυρών δυνάμεων της εποχής¹⁰. Η προσαρμογή στις νέες συνθήκες δεν υπήρξε εύκολη. Η πολιτική ένταση, η αστάθεια που χαρακτήρισε την πορεία του ελληνικού κράτους κατά το εν λόγω χρονικό ανάπτυγμα, κορυφώθηκε από το 1871, με ζητήματα που σχετίζονταν με τη συνταγματική νομιμότητα, τη συμμετοχή, τη λειτουργία των αντιπροσωπευτικών θεσμών να κυριαρχούν, στο πλαίσιο ιδιαίτερων κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών, ιδεολογικών μετασχηματισμών.

⁹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος*, φ, 48 (17 Νοεμβρίου 1864)

¹⁰ Βλ. ενδεικτικά, Γεώργιος Δερτιλής, *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830-1920*, έκτη αναθεωρημένη και συμπληρωμένη έκδοση, τόμος Α΄, Αθήνα 2010, σ. 419-423· Γρηγόριος Δαφνής, «Η περίοδος βασιλείας του Γεωργίου», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΓ΄, Αθήνα 1977, σ. 237-252· Νίκη Μαρωνίτη, «Η εποχή του Γεωργίου Α΄. Πολιτική ανανέωση και αλυτρωτισμός», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, σχεδιασμός-διεύθυνση έκδοσης Βασίλης Παναγιωτόπουλος, τόμος 5^{ος}, Τα χρόνια της σταθερότητας, 1871-1909. Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του ελληνισμού, Αθήνα 2003, σ. 9-36· Λίνα Λούβη, «Το ελληνικό κράτος 1833-1871. Το πολιτικό πλαίσιο των πρώτων βηματισμών», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, σχεδιασμός-διεύθυνση έκδοσης Βασίλης Παναγιωτόπουλος, τόμος 4^{ος}, Το ελληνικό κράτος 1833-1871. Η εθνική εστία και ο ελληνισμός της οθωμανικής αυτοκρατορίας, Αθήνα 2003, σ. 25-26.

Σε αυτό το πλαίσιο, κατά το 1872 και υπό το κυβερνητικό σχήμα με επικεφαλής τον Δημήτριο Βούλγαρη, πρόεδρος της βουλής αναδείχθηκε ο Σπυρίδων Μήλιος¹¹. Αν και το εν λόγω σχήμα εδραζόταν σε ισχυρή πλειοψηφία, λόγω παρεμβάσεων του μονάρχη, παραιτήθηκε τον Ιούλιο του ίδιου έτους. Νέες εκλογές προκηρύχθηκαν από τη νέα κυβέρνηση για το 1873. Ο Φίλιππος εκλέχθηκε για πρώτη φορά γραμματέας του προεδρείου της βουλής στις 11 Μαΐου 1873¹², όταν επικεφαλής της κυβέρνησης τέθηκε ο Επαμεινώνδας Δεληγεώργης και πρόεδρος της βουλής ορίστηκε ο Ιωάννης Ν. Δελιγιάννης¹³. Ακολούθησε η εναλλαγή ποικίλων, βραχύβιων κυβερνητικών σχημάτων στην εξουσία. Η ανάθεση του σχηματισμού κυβέρνησης στον Χαρίλαο Τρικούπη κατά το 1875 οδήγησε στην ανανέωση του κοινοβουλευτικού σώματος. Τη δεύτερη φορά που ο Φίλιππος εκλέχθηκε γραμματέας του προεδρείου (στις 9 Οκτωβρίου 1875)¹⁴, ως επικεφαλής του σώματος υπηρετούσε ο Αλέξανδρος Κουμουνδούρος, κοινός υποψήφιος της αντιπολίτευσης¹⁵. Στο διάδοχο κυβερνητικό σχήμα με τον τελευταίο πλέον στη θέση του πρωθυπουργού, ο Φίλιππος εκλέχθηκε για τρίτη φορά γραμματέας της βουλής (στις 5 Οκτωβρίου 1876)¹⁶, υπό την προεδρία του Θρασύβουλου Ζαΐμη¹⁷. Η τοποθέτησή του σε αυτή τη θέση, στο πλαίσιο αλλεπάλληλων κυβερνητικών σχημάτων, καταδεικνύει τη δημοτικότητά του και την εμπιστοσύνη που είχε καλλιεργηθεί προς το πρόσωπό του, εκ μέρους του ευρύτερου πολιτικού κόσμου του τόπου. Σημειώνεται ότι και πριν τη διεξαγωγή των βουλευτικών εκλογών του 1895, ο Φίλιππος προτάθηκε από τον αρχηγό του «εθνικού κόμματος» Θεόδωρο Δηλιγιάννη ως υποψήφιος πρόεδρος της βουλής¹⁸.

Ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης εξέφρασε την εμπιστοσύνη του προς τον παλαιό φίλο και υποστηρικτή του και στο πλαίσιο της μεγάλης νίκης του κατά το 1895. Πρόκειται

¹¹ *Πρόεδροι της Βουλής, Γερουσίας και Εθνοσυνελεύσεων 1821-2008*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία, επιστημονική επιμέλεια Αντώνης Μακρυδημήτρης, Αθήνα 2009, σ. 191.

¹² Αλκιβιάδης Προβατάς, *Πολιτική ιστορία της Ελλάδος από 1821-1980: Νομοθετικά και εκτελεστικά σώματα*, Αθήνα 1980, σ. 155.

¹³ *Πρόεδροι της Βουλής, Γερουσίας και Εθνοσυνελεύσεων 1821-2008*, ό. π., σ. 191.

¹⁴ Αλκιβιάδης Προβατάς, ό. π., σ. 155.

¹⁵ *Πρόεδροι της Βουλής, Γερουσίας και Εθνοσυνελεύσεων 1821-2008*, ό. π., σ. 191-192.

¹⁶ Αλκιβιάδης Προβατάς, ό. π., σ. 155.

¹⁷ *Πρόεδροι της Βουλής, Γερουσίας και Εθνοσυνελεύσεων 1821-2008*, ό. π., σ. 193.

¹⁸ Εφημερίδα «Τεγέα», φ. 19 (9 Ιουνίου 1895)

για μια εποχή¹⁹ κατά την οποία κορυφώνονται οι ποικίλες προσπάθειες που προσανατολίζονταν προς τη μεταβολή της εσωτερικής, θεσμικής, πολιτικής, δημοσιονομικής πραγματικότητας, στη βάση περιορισμένων υλικών δυνατοτήτων, κυριαρχίας του δικομματισμού και των συνθετών συνθηκών που άρχισαν να επικρατούν στα Βαλκάνια, στην Ευρώπη. Αξίζει να σημειωθεί ότι το «εθνικό κόμμα» του Θεόδωρου Δηλιγιάννη εξέφραζε εν πολλοίς πιο συντηρητικές, μετριοπαθείς θέσεις σχετικά με την ανασυγκρότηση του κράτους και τις επιλογές σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής²⁰. Ο Θεόδωρος αναδείχθηκε θριαμβευτικά νικητής της μεγάλης εκλογικής αναμέτρησης σε επίπεδο βουλευτικών εκλογών, που διεξήχθη στις 16 Απριλίου 1895. Στο νέο κυβερνητικό σχήμα ο ίδιος (εκτός από την πρωθυπουργία) διατήρησε και το υπουργείο των οικονομικών. Στη θέση του υπουργού δικαιοσύνης²¹ τοποθετήθηκε ο Φίλιππος Βάρβογλης, τρίτος εκπρόσωπος της οικογένειας που κατέλαβε το εν λόγω αξίωμα. Οι κάτοικοι της Τρίπολης φαίνεται ότι υποδέχθηκαν με ενθουσιασμό την είδηση. Ο τοπικός τύπος πανηγυρίζει για την ανάληψη του υπουργείου δικαιοσύνης από τον βουλευτή Μαντινείας Φίλιππο Βάρβογλη. Εκτιμάται ότι ο αρχηγός του «εθνικού κόμματος» στράφηκε προς υποστηρικτές του, που δεν ήταν απλώς ικανοί κοινοβουλευτικοί ρήτορες. Επέλεξε προσωπικότητες που παρέμεναν πιστές σε παραδοσιακές αρχές και αξίες, άνδρες αφοσιωμένους στους κατοίκους των επαρχιών που αντιπροσώπευαν. Αναφορικά με την εκλογή του Φ. Βάρβογλη σημειώνεται χαρακτηριστικά ότι ο Θ. Δηλιγιάννης «ειδικώς δε προκειμένου περί του υπουργείου της Δικαιοσύνης εξέλεξε εκ των φίλων του εκείνον, ον φίλοι και εχθροί απ' αυτού του βήματος του κοινοβουλίου ανακηρύττουσιν ως χαρακτήρα εντιμότητα και χρηστότητα, και του οποίου το πολιτικόν στάδιον διακρίνουσι η ακεραιότης, η ειλικρίνεια και το μελίχιον ηνωμένου μετά του αυστηρού»²². Τον διορισμό του σε αυτή τη θέση χαιρετίζουν και δημοσιεύματα του αθηναϊκού τύπου. Σημειώνεται ότι ύστερα από τον παππού του (Γεώργιο) και τον πατέρα του (Παναγιώτη), υπήρξε το τρίτο μέλος της οικογένειας Βάρβογλη που υπηρέτησε σε αυτή τη σημαντική θέση. Ο επικεφαλής της κυβέρνησης

¹⁹ Βλ. ενδεικτικά Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, «Πολιτική των κυβερνήσεων και προβλήματα από το 1881 ως το 1895», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΔ', Νεώτερος ελληνισμός από το 1881 έως το 1913, Αθήνα 1977, σ. 39-56.

²⁰ Βλ. Νίκη Μαρωνίτη, *ό. π.*, σ. 21-24.

²¹ Τρύφωνος Ευαγγελίδου, *Τα μετά τον Όθωνα ήτοι ιστορία της μεσοβασιλείας και της βασιλείας Γεωργίου του Α' (1862-1898)*, Αθήνα 1898, σ. 98-99· Αλκιβιάδης Προβατάς, *ό. π.*, σ. 359-360.

²² Εφημερίδα «Τεγέα», φ. 19 (9 Ιουνίου 1895)

ενδιαφέρθηκε να προσανατολιστεί προς μια μετριοπαθή πολιτική, τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο, δίνοντας έμφαση σε εκκρεμή ζητήματα εθνικής σημασίας, κυρίως πολιτικού και οικονομικού χαρακτήρα. Ωστόσο, συνθήκες όπως η τεταμένη ατμόσφαιρα και η σύνθετη πραγματικότητα που επικρατούσε στο πεδίο διευθέτησης του ανατολικού ζητήματος, ουσιαστικά τον υποχρέωσαν να εμπλακεί σε πολεμικές επιχειρήσεις²³ με την οθωμανικό κράτος κατά το 1897. Η έκβαση του εν λόγω εγχειρήματος οδήγησε (ύστερα από βασιλική παρέμβαση) στην αντικατάσταση του κυβερνητικού σχήματος, κατά τον Απρίλιο του ίδιου έτους. Στις 18 Απριλίου 1897 ο Φίλιππος Βάρβογλης παραιτήθηκε από τη θέση του υπουργού δικαιοσύνης²⁴.

Ο Φίλιππος Π. Βάρβογλης απεβίωσε το 1907 στην Αθήνα²⁵, σε ηλικία εβδομήντα δύο ετών. Υπήρξε γόνος μιας από τις επιφανείς οικογένειες της Τρίπολης, ανέπτυξε δυναμική δραστηριότητα στον πολιτικό βίο της χώρας κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Συνέβαλε τόσο στη διευθέτηση ζητημάτων ευρύτερης σημασίας όσο και στη βελτίωση των όρων διαβίωσης στην κοινότητα της αρκαδικής πρωτεύουσας και της ευρύτερης περιοχής της, που αντιμετώπιζε ποικίλες δυσχέρειες και επί μακρόν τον όριζε εκπρόσωπό της, μέλος της εθνικής αντιπροσωπείας. Καθώς αναδείχθηκε ένας από τους πιο δημοφιλείς πολιτευτές της περιοχής του, εκλέχθηκε δώδεκα φορές βουλευτής της εκλογικής περιφέρειας της Τρίπολης, υπηρέτησε τρεις φορές ως γραμματέας του προεδρείου της βουλής και ανέλαβε καθήκοντα ως υπουργός δικαιοσύνης, παραμένοντας επί μακρόν ένας από τους έμπιστους υποστηρικτές του Θεόδωρου Δηλιγιάννη. Σε μια εποχή κρίσιμων εξελίξεων και μετασχηματισμών, έξαρσης των κομματικών παθών και διάχυτης πολιτικής έντασης, επαινέθηκε για τον μετριοπαθή και ακέραιο χαρακτήρα του.

© Σοφία Μπελόκα, Δρ. Ιστορίας

²³ Βλ. εκτενέστερα Νίκη Μαρωνίτη, *ό. π.*, σ. 26-32.

²⁴ Αλκιβιάδης Προβατάς, *ό. π.*, σ. 361.

²⁵ *Μητρώο Πληρεξουσίων, Γερουσιαστών και Βουλευτών 1822-1935*, *ό. π.*, σ. 96.